

Харківська державна академія дизайну і мистецтв»

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет «Образотворче мистецтво»

(назва факультету)

Кафедра монументального живопису

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломної роботи бакалавра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: **ЖИВОПИСНИЙ ТВІР ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ЦЕНТРУ
СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА У М. КИЇВ
НА ТЕМУ «ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ»**

Виконав: студент 4 курсу,

спеціальності В4 «Образотворче мистецтво та
реставрація»

(шифр і назва спеціальності)

ОПП «Стріт-арт і монументальне мистецтво»

(назва освітньо-професійної програми)

Анна ЩЕРБАКОВА

(ім'я та прізвище)

Керівник:

проф. Євген КОТЛЯР

(ім'я та прізвище)

Рецензент

проф. Марія КОВАЛЬОВА

(ім'я та прізвище)

Харківська державна академія дизайну і мистецтв
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет «Образотворче мистецтво»
Кафедра монументального живопису / денна форма навчання
Освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»
Галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
Спеціальність В 4 «Образотворче мистецтво та реставрація»
ОПП «Стріт-арт і монументальне мистецтво»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри монументального живопису

“ 1 ” травня 2026 року
Є.О. Котляр

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТУ**

Анна ЩЕРБАКОВА

1. Тема проекту: Живописний твір для міжнародного центру сучасного мистецтва у м. Київ на тему «Шлях до перемоги»
керівник проекту (роботи) Котляр Євген Олександрович, кандидат мистецтвознавства, професор, зав. кафедри монументального живопису ХДАДМ
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом вищого навчального закладу № 106-ОС від 01 травня 2026 р.
2. Строк подання студентом проекту (роботи) 8.06.2026
3. Вихідні дані до проекту (роботи): Зібраний підготовчий матеріал під час переддипломної практики
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
 - *Обґрунтування актуальності теми;*
 - *Збір інформації та систематизація підготовчих матеріалів;*
 - *Аналіз аналогів;*
 - *Розробка авторської концепції рішення теми;*
 - *Композиційний пошук образотворчих засобів втілення творчого задуму;*
 - *Художньо-технологічні засоби виконання твору;*
 - *Висновки;*
 - *Список літератури;*
 - *Ілюстративні матеріали.*

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): фор-ескіз, проектна частина (вигляд твору в об'єкті, живописний твір (з п'яти полотен), розмір 210 x 135 см.)

6. Дата видачі завдання 1 травня 2026 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	<i>Затвердження теми дипломної роботи</i>	<i>Травень</i>	ок
2	<i>Аналіз аналогів</i>	<i>Травень</i>	ок
3	<i>Розробка авторської концепції рішення теми</i>	<i>Травень</i>	ок
4	<i>Композиційний пошук образотворчих засобів втілення творчого задуму;</i>	<i>Травень</i>	ок
5	<i>Затвердження ескізів рішення теми</i>	<i>Травень</i>	ок
6	<i>Систематизація інформації до пояснювальної записки</i>	<i>Травень</i>	ок
7	<i>Виконання оригіналів дипломної роботи</i>	<i>Травень-червень</i>	ок
8	<i>Оформлення пояснювальної записки та дипломної роботи</i>	<i>Травень-червень</i>	ок
9	<i>Захист дипломної роботи</i>	<i>Червень</i>	ок

Студент _____ Анна ЩЕРБАКОВА

Керівник проекту (роботи) _____ Євген КОТЛЯР

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ.....	2
ЗМІСТ.....	4
ВСТУП.....	5
ОБҐРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ТЕМИ.....	7
КОНЦЕПЦІЯ РОБОТИ	9
ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ.....	10
РОБОТА З АНАЛОГАМИ.....	12
КОМПОЗИЦІЙНЕ, СТИЛЬОВЕ ТА ТЕХНІЧНЕ РІШЕННЯ.....	17
СКЛАД ПРОЕКТУ.....	19
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	20
АЛЬБОМ ІЛЮСТРАЦІЙ.....	23

ВСТУП

Людська спільнота протягом всієї своєї історії стикається з чисельними перешкодами, викликами і випробуваннями. Виникає суспільна проблема на тому чи іншому часовому відрізку. Своєрідний нерв епохи. Для українського народу в сьогоденні це війна. Чи не найважче і найсуворіше випробування, як для суспільства, так і для людини. Під його впливом формується соціальний запит, як реагувати, як подолати перешкоду. Не стоїть осторонь цього процесу і мистецтво.

Образотворче мистецтво в цілому і монументальний живопис особливо має надзвичайний психологічний, емоційний і естетичний вплив на людське сприйняття і свідомість. А кожний тематично спрямований художній твір це і реакція на соціальний запит, і власне бачення митця його вирішення. Особистісна реакція митця світоглядна, морально-етична, психологічна естетична на існуючу загальну проблему.

Крім соціального навантаження твір монументального живопису виконує цілий ряд інших важливих завдань. Це організація і гармонізація простору, його наповнення естетичним змістом, надання інтер'єру та екстер'єру привабливого вигляду, що має впорядковувати і поліпшити враження від навколишнього середовища.

Крім того, це генерування сенсів, орієнтованих на сприйняття глядача з метою отримання зворотного зв'язку знань через емоційну та когнітивну реакцію. Або говорять що іншими словами, сприяти формуванню в глядача відгуку, асоціації, враження на запропоновану в творі тему, будь-то історичну, соціальну, тощо.

Для досягнення зазначених цілей важливою складовою є використання художніх засобів, композиційних рішень, кольорової гами, фактури, на якій міститься зображення. Виділення в композиції найбільш емоційно сприйнятних складових, їх підкреслення світловими і кольоровими акцентами, декорування зображення різноманітними додатковими елементами - виразною геометрією, площинами, динамічними лініями. Це все в комплексі складає загальне враження від твору, що не залишає глядача байдужим, а отже досягають цей ефект взаємного розуміння щодо обраної митцем теми.

ОБҐРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ТЕМИ

Кожної без винятку людської долі в Україні, як і долі держави в цілому, торкнулася жорстока і підступна війна, розпочата російськими нелюдами проти самого існування українського народу. Безжальні, геноцидні її прояви ми бачимо щодня не тільки в новинах і аналітичних матеріалах, а й на вулицях рідних українських міст, у власних подвір'ях і помешканнях, що потерпають від руйнівної російської зброї.

Моральний, психологічний, ментальний ефект від нелюдської жорстокості російських окупантів має надзвичайну силу і глибину, що впливає на світоглядні і доктринальні складові кожної української душі.

Війна. Це слово асоціюється із горем, стражданнями, болем, втратами і смертю. Вона руйнує звичайний світ в якому має жити людина, світ надій і сподівань, мрій, творчої праці, віри і натхнення. Руйнує брутально, жорстока, безжально. І це стосується кожного, але особливої гостроти ці відчуття набувають у прифронтовій зоні. Де виття сирен, канонада артилерійських дуелей, яка доноситься з передової лінії, відразливе дзизчання ворожих безпілотників над головою, вибухи, від яких завмирає саме життя, зливається в безперервний, нескінченний фон щоденності.

За визначенням китайського класика Сунь-Дзи, наданим в його трактаті “Мистецтво війни” ще п'ятому сторіччі до нашої ери, війна - це земля смерті. Тобто земля без життя, земля, що породжує чорні, гіркі плоди смутку, горя, відчаю і страждань.

За іншим класичним формулюванням знаного світового авторитета військової справи Карла фон Клаузевіца, наведеним ним у роботі “Про війну” в 1832 році, війна - це акт насильства. Будь-яке насильство відразливе і по своїй природі і по своїх наслідках. Але особливої гостроти і масштабу насильство набуває в його проявах на війні.

Inter arma silent leges - на війні закони мовчать. Цей вислів прийшов із давнього Риму, але невблаганно підтверджується і сьогодні. Закони, як правова норма, закони людської моралі, навіть закони природи - все це тупо і безжально топчеться російським військовим чоботом.

Не випадково, що другим провісником Апокаліпсису в Новому Заповіті, в Одкровенні від Івана Богослова є війна “... аби взяти мир із землі, щоб люди вбивали один одного...”

Природно, що такої суспільно, психологічно, ментально чутливої і значущої теми, як тема війни не оминуло своєю увагою і образотворче мистецтво. Як самостійний жанр виник і існує до сьогодні в образотворчому мистецтві виник напрямок, як баталізм, (від французького bataille - битва). Протягом тривалого часу цей жанр трансформувався, то набуваючи рис пишно- народного оспівування і захоплення війною, то декоративного звучання. І лише в ХХ сторіччі війна в живописі набула органічно притаманних їй рис, а саме брудної, кривавої, безжальної драми.

Видатний майстер батального живопису Василь Верещагін (1842-1904), який сам безпосередньо приймав участь у декількох війнах, надав війні виразну і влучну характеристику назвавши її в своїх листах до Володимира Стасова - художнього критика, знавця мистецтва і публіциста (березень 1874), брудною, огидною та похмурою річчю. Наочним прикладом чому стала його всесвітньо відома картина “Апофеоз війни (1871)” (іл.1) із зображенням піраміди з людських черепів.

Але справжнім антивоєнним маніфестом стала монументальна робота Пабло Пікассо (1937) “Герніка”(іл.2). Розмір роботи - 3,5 на 7,8 метрів, приголомшливе емоційне враження, яке вона справляє, внутрішня динаміка і експресія зображення, яке втілює біль і страждання живих людей і тварин, що відчули на собі нищівну, безжальну силу війни, все це не залишає байдужим жодного глядача.

На жаль, Герніка була не останньою. Сьогодні це вщент зруйновані українські Авдіївка і Бахмут, Часів яр і Вовчанськ, розірвані російськими ракетами і КАБами Харків і Маріуполь, Київ і Одеса, Суми і Чернігів.

Тому тема російської війни проти України має голосно звучати з кадрів кінохроніки, фотографій і свідчень очевидців, художніх полотен і муралів в містах і селах України і по всьому світу аби жодна краплина горя і сліз українців не минулося дарма.

КОНЦЕПЦІЯ РОБОТИ

(розробка авторського рішення теми)

В основу авторської концепції роботи покладена можливість і здійснення суспільного діалогу, емоційної емпатії, резонансу почуттів на болючу тему нашої повсякденності - що собою являє війна. Ще однією складовою концепції є певна ідейна утилітарність, тобто бажання, а в кращому випадку змога виконати затребувані і нагальні для суспільства соціальні, психологічні, політичні і урбаністичні завдання, пов'язані з цією темою. Отже війна, тривога, руїна, жах. Людські долі і людські душі затиснуті уламками часу, уламками зневіри, відчаю.

Безжальний, підступний, жорстокий ворог неначе сірий попіл засмітив нашу землю. Попіл з руїн, що знебарвлює кольори життя. Глуха темна фарба війни. Смуток втілений в кольорі вона зараз скрізь - у живому морі біженців на вщент заповнених дорогах і вокзалах; у пустих зіницях вибитих вибухами вікон, що дивляться з мертвих фасадів зруйнованих будівель; у плямах вигорнутої назовні розривами бомб і снарядів землі, які як незагоєні рани промовляють болем і розпачем на колись живих зелених полях.

То чи є надія? Так, надія є! Вона втілена в кольорах життя і свободи, боротьби і волі, міці і люті. Жовтий і блакитний - кольори українського прапору- кольори надії і незламності. Затамувавши подих весь світ дивиться на них і сподіванням на порятунок від темряви і зла. Небесні сили, як сили справедливості і добра також на боці правди і гідності. Міцні і дужі руки тримають прапор надії. Воїни світла, воїни життя, лицарі свободи, велетні духу. Вони піднімають український прапор. Вони є втіленням тисячорічної мрії і сподівання, боротьби і звияги. Із прапором піднімається сила і воля українського народу. Гідні нащадки гідних прашурів для яких воля була і є найвищою цінністю. Воля на своїй Богом даній землі.

Таким чином, концептуальний задум роботи орієнтований на акцентуацію емоційного сприйняття її глядачем образів і проявів війни задля формування і глибини враження, проекції світоглядних складових на тематику і актуальність твору.

ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДГОТОВЧИХ МАТЕРІАЛІВ

Надзвичайно об'ємна і багатогранна тема війни містить величезний обсяг інформації, серед якої необхідно визначити і використати саме ту, яка давала би змогу втілити максимально точно творчий авторський задум при створенні роботи і реалізувати закладену в ній концепцію.

В свою чергу, це створило необхідність попереднього опрацювання і систематизації самої вихідної інформації, можна сказати, створення своєрідних фільтрів, які б дозволили, так би мовити, просіяти велетенську “породу” воєнної тематики і знайти в ній необхідні влучні і характерні “самородки”, що дозволили би втілити задум роботи.

Складність такого опрацювання неочікувано підсилилось із з'ясуванням того, що погляди на саму війну дуже динамічно змінювались в залежності від суспільного, філософського, морально - етичного сприйняття і оцінки війни, як явища. На це впливали, зокрема, такі чинники, як рівень розвитку суспільства, людської спільноти, розвинутість культури, спроможність об'єктивно, в повноті і своєчасно оцінювати наслідки і вплив війни на окрему людину, суспільство і життя в цілому.

Завдяки проведенню попереднього опрацювання значного обсягу різноманітної інформації про особливості проявів найбільш характерних рис війни, які дозволили би реалізувати задум роботи, було сформоване таке орієнтовне групування поглядів на війну: історичне; професійне, релігійне, документальне, художнє, особистісне.

Історичні погляди найхарактернішим чином відобразилися в роботах давніх китайських та японських військових стратегів, таких як Сунь-Дзи “Мистецтво війни”, У- Цзи “Трактаті У- Цзи”, Міямото Мусасі “Книга П'яти Кілець”. Їх сприйняття війни носило не тільки суто військовий характер, але і філософський, світоглядний, етичний. Що робить їх сприйняття особливо цікавим.

Професійний погляд на війну міститься в роботах високого рангу військових керівників. Наприклад, це книга “ Втрачені перемоги. Спогади генерал-фельдмаршала вермахту” Еріка фон Манштейна, “Природа війни” Карла фон Клаузевіца, “Спогади німецького генерала. Танкові війська Німеччини 1939-1945” Гейнца Гудеріана. Вони бачили війну, так би мовити, зсередини, плануючи, організовуючи і здійснюючи складні, багаторівневі військові операції в яких брали участь сотні тисяч людей. Аналізували їх результати і причини перемог і поразок.

Дуже цікавим є трактування війни в релігійних текстах. Чисельні сентенції щодо цього містяться в Старому Заповіті - це й “П'ятикнижжя Мойсея”, а саме “Второзаконня”, “Книга Ісуса Навіна”, “Перша і Друга книга царів”, “Книга Пророка Ісаї”, “Книга Пророка Михея”. В них надається морально-етична, світоглядна оцінка війни, як найвищого щабля гріха і одночасно неминучого покарання за гріх. Це і прояв людського свавілля і жорстокості і в той же час волі Бога, що карає людей за прояви цього свавілля.

Документальний погляд на війну - це чисельні фото - і кінодокументи, які фіксують безпристрасно і об'єктивно всі прояви війни в її найвідразливішому виді. Це й біль і страждання людей, бруд і смерть, руїни і пустка, нищівні пожежі і страшні вибухи бомб і ракет. Але це й світло надії і впевненості у стомлених і все ж усміхнених обличчях українських бійців, суворій зосередженості командирів, рятівні самовідданий праці рятувальників, медиків, волонтерів.

Природно, що образ війни знайшов широкий відгук в мистецькому середовищі. Полотна, барельєфи, мурали зі сценами війни мають надзвичайну емоційну, психологічну та моральну силу впливу. Від документальної фіксації війни художнє її сприйняття відрізняється тим, що митець висловлює, відображає власне бачення предмету яке пройшло через фільтри його свідомості, відчуттів, розуму, душі. Це відчуття митця адресоване до відчуттів глядачів. Творчий, авторський заклик побачити душею і розумом те, що побачив сам автор твору. Тому роботи видатних майстрів, таких як Дієго Рівера в роботах “Кошмар Війни та сон про мир” (іл.3) (1952), “Арсенал” (1928)(іл.4); Давид Альфаро Сікейрос в роботах “Луна крику” (1937)(іл.5), “Куаутемок проти міфу” (1944)(іл.6); Пабло Пікассо в “Герніці”; Василь Верещагін в “Апофеозі війни” (1871), справляють потужне враження глядача, зачіпаючи найглибші струни душі, породжуючи виразне співчуття і гнів, протест і волю до дії аби ніколи більше потворні гримаси війни не паплюжили долі і життя людей.

І зовсім рельєфне, найсильніше враження від війни справляє її особистісне сприйняття, коли особисто ти сама бачиш руїни власного рідного міста, вирви від ракет на проспектах і вулицях, у дворах, на стадіонах і дитячих майданчиках. Чуєш відразливе бряжчання шахедів над власним домом та вибухи ракет серед ночі або посеред білого дня. Відчуваєш і розумієш - це війна і смерть проти життя, це огидне зло проти добра, це мерзенна, липка темрява проти світла і надії.

АНАЛІЗ АНАЛОГІВ

Органічним продовженням і розвитком роботи з інформацією є пошук і опрацювання аналогічних художніх творів сучасних митців, що присвятили свою творчість тематиці війни. Передусім - це стосується творчості наших сучасників і співвітчизників, українських художників. Які є безпосередніми свідками і учасниками подій навколо російської війни проти України. Це надає особливого реалізму, гостроти і актуальності їх роботам. Відчувається живий, зацікавлений, цілеспрямований і продуктивний пошук тем і сюжетів. Композиційних рішень і художньо-технічних засобів для реалізації творчих задумів митців.

Серед інших привертає увагу робота Андрія Пальваля “Наша земля” (Іл.7.). Цікавим є сюжет картини, де серед випаленого сонцем і вітрами українського степу, чи то на донецькій, чи то запорізький або можливо херсонській землі, зійшлися два епічних світи. Світ давніх пращурів, що залишили по собі кам'яних вартових степу. Безмовних, але вражаючих свідків славної скіфської або половецької минульщини. Віками вони свідчили, що ця Земля має своїх синів і господарів - воїнів і орачів, майстрів і скотарів, дбайливих хазяїв і вільних мрійників. Що вдивлялись в ту саму блакить над головою, що й їх прийдешні нащадки. І світ сучасний. Де українські воїни - охоронці свободи продовжують вікову традицію захисту рідної землі. Міняються віки, міняються покоління, але незмінною залишається воля зберегти рідну, нашу землю. Сам автор брав безпосередню участь у бойових діях на Донеччині, пройшовши тими самими степовими стежками не один кілометр фронтових доріг. Андрій Пальваль уродженець міста Харкова, його цікаві, колоритні мурали сьогодні прикрашають вулиці рідного міста. Чільне місце воєнна тематика займає в творчості митця з Житомирщини Валентина Ковальчука. Професійний художник, педагог, автор, який має великий творчий доробок ним створено понад 800 картин, з них роботи останнього часу присвячені саме російській війні проти України.

Серед них привертає увагу робота “Дівчинка з кішкою” (Іл.8). В ній реалістичність зображення елементів і постатей картини конкурує і контрастує із композицією. Яка побудована на співставленні або навіть протиставленні руйнівної, нищівної ворожої сили у вигляді російського літака із червоною зіркою, який несе смерть, руїну, пожежі, випалюючи все живе. І контрастом до неї є маленька дівчинка, що однією рукою тримає кішку, а іншою ліхтар. Втілення крихкого, тендітного світу, такого вразливого і беззахисного, що вдивляється в ворожу, оскаженілу, озброєну до зубів бездушну машину війни і вбивства. Дівчинка дивиться крізь вікно. А чи це не вікно часу наразі? Літак, вся руйнівна примара війни зникне або буде знищена, пожежі згаснуть, будівлі відбудують. А дівчинка з кішкою і чарівним ліхтарем, який випромінює світло і надію, все ж буде стояти біля вікна, як втілення непоборної сили життя.

Дуже виразними і емоційно чутливими є роботи знаного майстра живопису, Народного художника України, Лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, педагога Віктора Ковтуна (1958). Він є почесним громадянином міста Харкова і його роботи на воєнну тематику присвячені в тому числі рідному місту. В роботі “Харків. Осіння мрія про мир” (іл.9) такі близькі, впізнавані і рідні обриси Харкова. Центральним акцентом композиції картини є будівля дзвіниці Успенського собору однієї з найбільш впізнаної історичної і архітектурної перлини міста Харкова. Іншим акцентом є прапор України що вільно і потужно майорить над містом. Символ незламності, свободи і єдності українського народу. Прапор, як нагадування, як маніфест, як беззаперечний доказ і свідчення - Харків - це Україна. Так, йде війна, ворог поруч. Бетонні блоки і протитанкові загородження неначе оправа коштовної перлини, що спотворює образ міста. Але пронизлива осіння блакить неба, що перегукується із кольором національного прапору і глибоко блакитними тінями на будівлях міста, осяяного осіннім сонцем, свідчать - місто живе, майбутнє є, світло обов'язково переможе.

Вражає своєю документальною реалістичністю інша робота Віктора Ковтуна “Бородянка” (2022) (іл.10). Кольоровою і композиційною домінантою картини є вражаюча руїна зруйнованої вщент, спаплюженої ворожою зброєю багатоповерхівки. Підкреслена світлими кольорами неба, як фоном на задньому плані картини, вона зяє пусткою вибитих вікон, темним спаплюженим війною монументом варварства, дикунства, звірячої жорстокості ворога, що безжально руйнує плоди людської праці, турботи і піклування. В цій багатоповерхівці жили люди. Багато людей. Багато доль, багато сподівань, багато мрій. Це все зруйнувала війна. Нелюди з не людською свідомістю, не людським розумом, нелюдським світоглядом. Так спотворити теплу, затишну людську оселю міг тільки збочений, озвірілий людоджер для якого немає нічого ані людського, ані Божого.

Цій оселі більше немає життя. Втім... зелень що пробивається крізь руїни, люди які зібрали рештки свого вцілілого майна і рушили в пошуках прихистку. З ними найдорожче - діти, майбутнє. А ще домашні улюбленці, прив'язаність, любов і довіра. А отже, життя не здолати, воно проросте у кожній шпаринці, у кожній зраненій війною і втратами душі аби відродитись у майбутньому.

Робота Віктора Ковтуна “Евакуація” (2022) (іл.11) це справжній монумент епохи. Багатотисячний натовп харків'ян на південному залізничному вокзалі міста Харкова. Аналогічна фотографія обійшла чи не всі засоби масової інформації світу. Але митець надав цьому факту особливого, надзвичайно емоційного і вражаючого звучання. З полотна на нас дивиться обличчя смутку, розпачу і страху тисяч і тисяч людей. Строкатий, різношерстний натовп колишеться, дихає, живе одним відчуттям - війна. Близько п'ятої години ранку 24 лютого 2022 року в Харкові вибухнули перші ворожі ракети, зруйновані перші будинки, загинули перші мирні мешканці міста.

Південний вокзал - це невидимий кордон, що відділив, хоч і не завжди легке, але побудоване власноруч життя від незрозумілого, непевного і невідомого майбутнього. Де воно, що в ньому ? Затиснуті між потягом і приміщенням вокзалу люди - це затиснуті лещатами часу людські долі. Затиснуті і безжально зруйновані мрії, плани, надії, очікування. Все це голосно звучить з полотна роботи. Натовп - це головний і вражаючий акцент композиції. Глядач фізично відчуває його неспокій і тривогу. Виною всьому війна. Підла, не спровокована, по звирячому жорстока. Ракети, що побудовані для враження воєнної техніки, зброї, фортець летять по мирно сплячому місту, по мирних людях у власних ліжках. Летять і калічать, летять і руйнують, летять і вбивають. Жаль, туга, розпач - саме цим дихає забитий вщент людьми харківський залізничний вокзал.

Звичайне життя в незвичайних умовах так можна охарактеризувати цикл робіт української художниці Наталії Скринник з міста Красноград, що на Харківщині. Її ампула живопис і графіка, а ще дослідження історії і мистецтва рідної красноградщини - мальовничого, привітного і щирого куточка Слобожанщини. Вона входить до національної спілки художників України, займається волонтерською діяльністю.

В роботі “Вікно” (2022) (іл.12) художниця створює звичайну життєву картину осяяного сонячним світлом дня. Світлі, яскраві фарби; елементи художньої творчості в композиції на передньому плані; люди, що завзято працюють на власній ділянці - все начебто налаштовує на звичайний стан речей. Але... в центрі композиції заклеєне навхрест вікно це запобіжний захід від пошкодження у разі близького вибуху. А ще ворожий трикутник безпілотної, що ширяє в небі. Носій смертельної загрози і небезпеки, яка може перетворити теплий сонячний день на справжнє пекло. Маніфестацією твору є ідея, що життя не можна відкладати на потім, воно триває кожної миті. І в ньому є місце звичайним речам - гарній погоді, роботі, натхненню. Але підступна і підла природа війни наче щур визирає з темного закуття, огидно брязчить з небесної блакиті звуками шахеда, нагадуючи і попереджаючи про небезпеку.

В картині “Повітряна тривога. День другий” (2022) (іл.13) художниця відображає жанрову сценку переховування людей у сховищі під час повітряної тривоги. В центрі композиції люди, що перечікують загрозу повітряного удару у власному підвалі. Домашні консерви, кіт, який дрімає на колінах. Немає страху, немає переляку. Але є розуміння небезпеки, яка примушує зібрати тривожну валізу, що лежить поряд, але є тривога в очах, бо десь на горі чатує ця небезпека, чатує ворожа, безжальна, холодна машина вбивства, що сіє руйнування і смерть.

Звичайні речі із звичайного життя, а поряд з ними незрима, однак відчутна, невловима, однак реальна загроза - потворне породження огидної, брутальної війни.

Цікавий варіант композиції вибраний Наталією Скринник в роботі “Бородянська Шафа” (2022) (іл.14) в ній чотири кімнати в звичайній багатоповерхівці стоять позбавлені зовнішньої стіни через нищівний ворожий обстріл. Побутові речі, колись дбайливо придбані господарями, любовно доглянуті і розставлені в затишній родинній домівці, тепер неначе сироти сумно дивляться на зруйнований світ. Як дерево, з якого зняли кору, як кущ з геть втраченим листям. Пустка, руїна, де більше немає життя. Жорстка неприхована гримаса війни. Відверта і безжальна, а відтак ще відразливіша і брутальніша. Звичайні речі в звичайному домі. Але без зовнішньої стіни вони виглядають сутужно і беззахисно. Як і долі їх господарів, викинуті війною на призволяще. Викинуті грубо, без сумління і співчуття без права на оскарження. Як здібна тільки війна.

Ще один безжальний прояв війни художниця надає в картині “Прибирання уламків” (2023) (Іл.15) . Різні відтінки сірого, майже до чорного створюють колористичну композицію, яка передає сумний настрій господині що прибирає бите скло внаслідок ворожого удару. Сумний, лаконічний сюжет підкреслюється композиційними рішеннями, де головною фігурою композиції є жінка обернута до вікна об'єкта її уваги і зусиль. Самостійним композиційним акцентом, що зосереджує на собі увагу є саме вікно. Вщент розбите, із отвором, пробитим уламком боеприпасу, який розірвався неподалік. Підсилює ефект скрутного становища вигляд будівлі навпроти. Дещо світліший, але все ж таки сірий відтінок зображує будівлю житлового дома із вибитими вікнами, виламаним фрагментом стіни. Скрута і розпач відчутні в зображенні квітки на підвіконні - спаплюженої, понівеченої, із сумно опущеними голівками квітів. Художниця зуміла передати відчуття смутку посіяного війною.

Інше враження справляє робота Наталії Скринник “Вечеря при ліхтарях. День 260” (2023) (Іл.16) всім українцям, на жаль, відомі сумні обставини сучасного воєнного життя, одним із проявів якого є систематичні відключення світла через пошкодження електросистеми російськими ударами. Картина надає один із епізодів, коли життя триває при відключенні електриці. Неочікувано яскраві кольори, яскраве світло ліхтаря, багата кольорова гама центру композиції - обіднього столу на якому готуються страви. Підкреслюється яскравий колорит центру композиції густою темрявою за вікном і під столом, куди не досягає світло ліхтаря. Головна ідея роботи в тому, що життя не можна припинити або поставити на паузу. Воно триває і воно само по собі свято. Що підкреслює новорічна ялинка на підвіконні. Цей оптимістичний настрій, закладений в картині, є продовженням активної життєвої позиції самої авторки роботи, яка крім творчості активно займається волонтерською діяльністю.

Саме темі волонтерства присвячена її робота “Фермерська гуманітарка. День 4” (2023) (іл.17) Робота виконана в стриманій кольоровій гамі, майже вся площа картини зайнята різними відтінками сірого кольору. Її сюжетна ідея - це черга. Черга із людей, що змушені шукати підтримки і допомоги, оскільки війна залишила їх без домівки, майна, засобів для нормального існування. Але черга, сірий колір, безнадія і сум - це лише фон. Художниця вірна своєму оптимістичному життєстверджуючому погляду на життя в центрі композиції помістила дитину у яскравому блакитному із жовтим вбранні. Національних кольорах українського прапора. Дитина, як символ майбутнього, перспективи, розвитку. Доброзичливий фермер, який привіз молоко аби підтримати людей - це небайдужість, це рука допомоги, це єдність, яка об'єднує людей, що потребують підтримки і людей, що її надають. І малюк у яскравому світлому вбранні, як образ надії що майбутнє є.

КОМПОЗИЦІЙНИЙ ПОШУК ОБРАЗОТВОРЧИХ ЗАСОБІВ. ВТІЛЕННЯ ТВОРЧОГО ЗАДУМУ

Для реалізації творчого задуму і загальної концепції, закладеної в роботі необхідною умовою було здійснити оптимальний добір заходів композиційного і художнього характеру, який уможливив би відповідний емоційний і когнітивний відгук глядача від зображеного на полотні сюжету. Передусім - це стосувалось композиційної організації простору на площині полотна картини. Сама робота структурована, як поліптих і складається із п'яти складових частин, кожна з яких виконує свої функції. Одночасно, тематично і логічно вони об'єднані в єдине зображення, яке має справляти загальне, об'єднаниє враження, висвітлюючи складні і динамічні процеси, що відбувається в Україні, в українському суспільстві і в кожній українській душі у відповідь на важкі і руйнівні процеси, породжені жорстоке російським ворожим вторгненням в Україну.

Війна руйнує не тільки споруди і довкілля. Вона вносить сум'яття у свідомість і світосприйняття людини, змінює ціннісні орієнтири в суспільстві.

Спочатку війни більше шести мільйонів українців покинули терени держави. Більше чотирьох мільйонів складає чисельність внутрішньо переміщених осіб, більшість із яких втратили домівки, майно, засоби для нормального життя.

Абсолютна більшість українців плече до плеча стали на захист рідної землі, своїх міст і сіл, своїх родин. Вони служать у війську, здійснюють волонтерську роботу, донатять, допомагають хто чим і як може. Всі ці буремні і трагічні події є основою композиційного рішення роботи. Центром загальної композиції є група військових, що рішуче і енергійно піднімають український прапор, як символ незламності і непереборної волі до життя і свободи, подолання ворога і перемоги. Динамічна рухливість, експресія цієї групи задає загальний ритм, внутрішній темп твору. Їх чіткі, контрастні фігури на загальному світлому фоні підкреслюють силу і рішучість дій. Із попелу і диму, що стелиться під ногами бійців прапор піднімається ними до небесної блакиті, до світла і надії. Воїни світла, воїни життя, лицарі свободи, велетні духу. В їх руках сила і воля українського народу. Чисельні вертикальні і діагональні лінії які окреслюють кольорові площини фону навколо бійців, доповнюють ефект руху, внутрішньої напруги, драматизму події.

Продовжує головний, центральний композиційний акцент роботи, розташована в лівій нижній частині композиції група фігур - жінки і дівчинки, що вдивляються в силует міста за вікном, в інверсійний слід від ракети, яка захищає рідне місто від ворожих атак. Композиційна єдність і взаємний зв'язок між центральними фігурами композиції і ними символізують захисників і їх родини, мирні міста, які воїни боронять від ворожої навали. Колористичні і фонові рішення цієї групи фігур продовжують аналогію із центральною композиційною групою. А вертикальні і діагональні рішення, що обмежують фонові геометричні кольорові елементи лівої частини композиції, підтримують загальну динаміку рухливого неспокою, тривожної очікуваності, внутрішньої напруги.

Дещо інше психологічне і емоційне навантаження має права частина композиції. На ній третя група людей - жіноча постать і постаті літньої жінки з дитиною. Черга з автомобілів на забитій вщент трасі. Біженці. Сіро - охристі кольори фігур в поєднанні з насиченим до темноти синім кольором створюють відчуття тривоги, важкого і неспокійного враження. Розташоване над ними зображення зруйнованого житла підсилюють цей ефект. Густо темно-синє обрамлення навколо голови і фігури жінки біженки неначе кокон, капсула часу, що темною невпевненістю огорнула долю людини. Пластичні, кругові елементи навколо фігур біженців - це метафоричний вир, в якому вони опинились. Зміни, події, відчуття - що і де їх чекає в непевному, незнайомому, невизначеному майбутньому. Українська ідентичність фігур біженців означена тривожними кольорами українського національного орнаменту, розміщеного безпосередньо над ними.

Окремими допоміжними, ілюстративними елементами композиції є збитий та палаючий літак російських окупантів, що зображений в верхній частині праворуч і нерозірваний ворожий снаряд, встромлений у землю, в нижньому кутку картини праворуч. Вони символізують даремність і неспроможність варварських російських потуг.

Ще одним композиційним рішенням є розміщення у верхній лівій частині площини картини фігури жінки - берегині на фоні українського орнаменту - давнього, сакрального символу власної ідентичності. Вона простягає руки жестом оберегу, охорони, захисту, благословляючи і убезпечуючи українців, що борються і відстоюють рідну землю, свої родини, власну історію і волю на своїй Богом даній землі. Берегиня, провісниця вищих сил, що дарує захист і надію, віру в перемогу сили світла, добра, честі і справедливості над мороком, злом і ганьбою.

ХУДОЖНЬО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИКОНАННЯ ТВОРУ

Виконана робота представляє собою твір художньо-образотворчого мистецтва, виконаний у вигляді поліптиху на п'яти складових елементах, а саме полотнах розміром 50×50 см., 40×85 см., 65× 90 см., 70×100 см, 60×135 см. Загальний розмір панно складає 135×210 см.

Матеріальною основою роботи є ґрунтоване бавовняне полотно. В якості художнього фарбового шару використовувалась акрилова фарба широкого кольорового спектру. Ефекти прозорості або навпаки пастозності досягалися шляхом варіювання концентрації фарби. Як розчинник використовувалась звичайна вода, а також деякі медіуми, зокрема, матовий для усунення пластикового блиску акрилової фарби, а також рідкого медіуму для збільшення пластичності фарби і досягнення акварельних ефектів та лесування.

Твір виконаний в стилі реалізму із широким залученням додаткових декоративних елементів у вигляді кольорових геометричних площин, обмежених горизонтальними, вертикальними та діагональними лініями. Перевага віддана саме діагональним лініям для надання більшої динаміки і підкреслення експресії зображення. В роботі використані також елементи символізму та колажної композиції. Певна фрагментарність окремих складових зображення свідчить саме на користь останнього.

РОЗБІР ОБ'ЄКТА

Запропонована робота призначається для експонування в міжнародному центрі сучасного мистецтва “Пінчук Арт Центр”.

Розмір твору розрахований на оптимальне і гармонійне співвідношення з загальним розміром приміщення - виставкової зали в якій розміщується художня робота.

Виставкова зала є достатньо просторою, що додає відчуття просторово-об'ємного враження від самого приміщення.

Достатньо складна геометрія і архітектурні особливості приміщення яке має різнорівневі елементи внутрішньої конструкції, дозволяють забезпечити вигідне розташування твору на найбільшій вертикальній площині приміщення, що концентрує увагу глядача саме на художній роботі. Разом із тим, твір виконаний як поліптих, органічно поєднується із складною конструкцією інтер'єру.

Освітлення приміщення є як природним - через бокове вікно у верхньому ярусі зали, так і додатково штучним, з використанням освітлювальних приладів, орієнтованих безпосередньо на художній твір і розміщених на стилі приміщення. Простір і об'єм зали створюють панорамну перспективу оптимальну для візуального сприйняття художнього твору.

ВИСНОВКИ

Монументальне мистецтво це потужний і дієвий важіль впливу на людську і суспільну свідомість. Воно відповідає на виклики часу.

Реалії сучасного українського буття в умовах жорстокої не спровокованої російської агресії проти України потребують мобілізації всіх зусиль суспільства і кожного окремого громадянина для висвітлення і оцінки жорстокої суті війни, об'єднання і координації дій і засобів для перемоги над ворогом.

Використання можливостей психологічного, емоційного і естетичного впливу монументального мистецтва, побудова сенсів при дотриманні високих естетичних норм - це безпосереднє завдання митця.

Пошук і втілення художніх задумів і засобів, дієвих і цікавих композиційних рішень, стилістичних і колористичних складових, саме це дозволяє створити реалістичні, доступні для сприйняття і емоційно наповнені художні образи, які знайдуть відгук у свідомості глядача, створять у нього власне відчуття відразливої, руйнівної суті війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрій Пальваль. Мурал “Наша земля”. “Місто Кия”.12.2023
<https://mistokiyia.ua>
2. Валентин Ковальчук. Картини. “Дівчинка з кішкою”. “Суспільне новини”.17.03.2026
<https://suspilne.media>
3. Віктор Ковтун. Картини. “Харків. Осіння мрія про мир”, “Евакуація 2022”, “Бородянка”. “Інфосіті”.14.04.2023
<https://infocity.kharkiv.ua>
4. Вікіпедія “Пабло Пікассо. Герніка”. 16.05.2026
<https://uk.wikipedia.org>
5. Вікіарт “Давид Альфаро Сікейрос. Луна крику, Куаутемок проти міфу”.
<https://www.wikiart.com>
6. Вікіарт “Василь Верещагін. Апофеоз війни”.
<https://www.wikiart.com>
7. Вікіарт “Дієго Рівера. Кошмар війни та сон про мир, Арсенал”
<https://www.wikiart.com>
8. Гейнц Гудеріан “Спогади німецького генерала. Танкові війська Німеччини 1939 - 1945; пер. Ярослава Шестакова. Київ. ТОВ “КНТ”. 2025
9. Еріх фон Манштейн. “Втрачені перемоги. Спогади генерал-фельдмаршала вермахту”; Київ. ТОВ “КНТ”. 2024
- 10.Інтернет-архів “Переписка В.В. Верещагіна и В.В. Стасова. Т. 2: 1879-1883 (1951)
<https://archive.org>
- 11.Карл фон Клаузевіц “Природа війни”. пер. Руслан Герасимов. Харків. Вид. “Віват”. 2018

12. Майлз Юнгер “Пікассо: живопис, що шокував світ” пер. Ольга Титаренко. Харків. Вид. “Фабула”. 2019
13. Наталія Скринник. Картини. “Красноград Інфо”. 16.06.2023
<https://krasnograd.info>
14. Міямото Мусасі “Книга П'яти Кілець” пер. Віталій Данмер. Харків. Вид. “Фоліо”. 2024
15. Новий Заповіт. Видання Християнської спільноти “Гедеон”. 2019
16. “Сучасна Біблія”. пер. Рафаїл Турконяк. Київ. Українське Біблійне Товариство. 2023
17. Сунь-Цзи “Мистецтво війни”. пер. Григорій Латник. Київ. Вид. “Арій”. 2014
18. У-Цзи. “Трактат У-Цзи”. Київ. Вид. “Арій”. 2023

АЛЬБОМ ІЛЮСТРАЦІЙ

Іл.1. Василь Верещагін. “Апофеоз війни”. Олія

Іл.2. Пабло Пікассо. “Герніка”. Олія

Іл.3. Дієго Рівера “Кошмар війни та сон про мир”. Олія

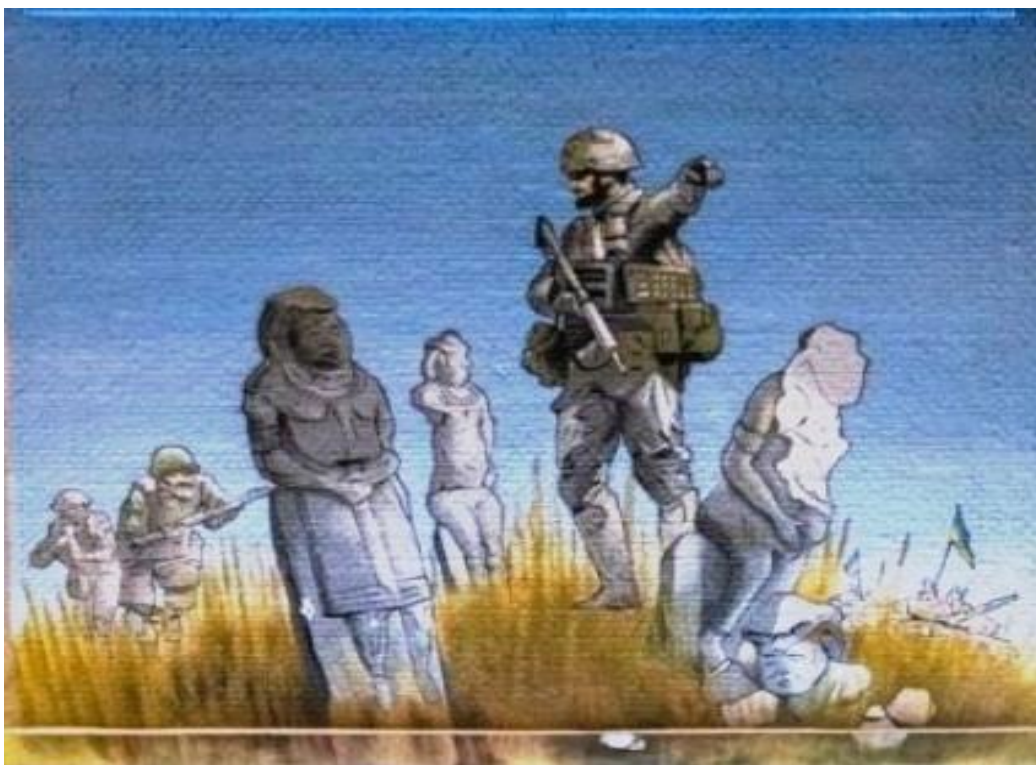
Іл.4. Дієго Рівера “Арсенал”. Олія

Іл.5. Давид Альфаро Сікейрос “Луна крику”. Олія

Іл.6. Давид Альфаро Сікейрос “Куаутемок проти міфу”

Іл.7. Андрій Пальваль. “Наша земля”. Акрил

Іл.8. Валентин Ковальчук. “Дівчинка з кішкою”. Олія

Іл.9. Віктор Ковтун “Харків. Осіння мрія про мир”. Олія

Іл.10. Віктор Ковтун “Бородянка. 2022”. Олія

Іл.11. Віктор Ковтун “Евакуація 2022”. Олія

Іл.12. Наталія Скринник “Вікно. 2022”. Олія

Іл. 13. Наталія Скринник “Повітряна тривога. День 2”. Олія

Іл. 14. Наталія Скринник “Бородянська шафа”. Олія

Іл. 15. Наталія Скринник “Прибирання уламків”. Олія

Іл. 16. Наталія Скринник “Вечеря при ліхтарях”. Олія

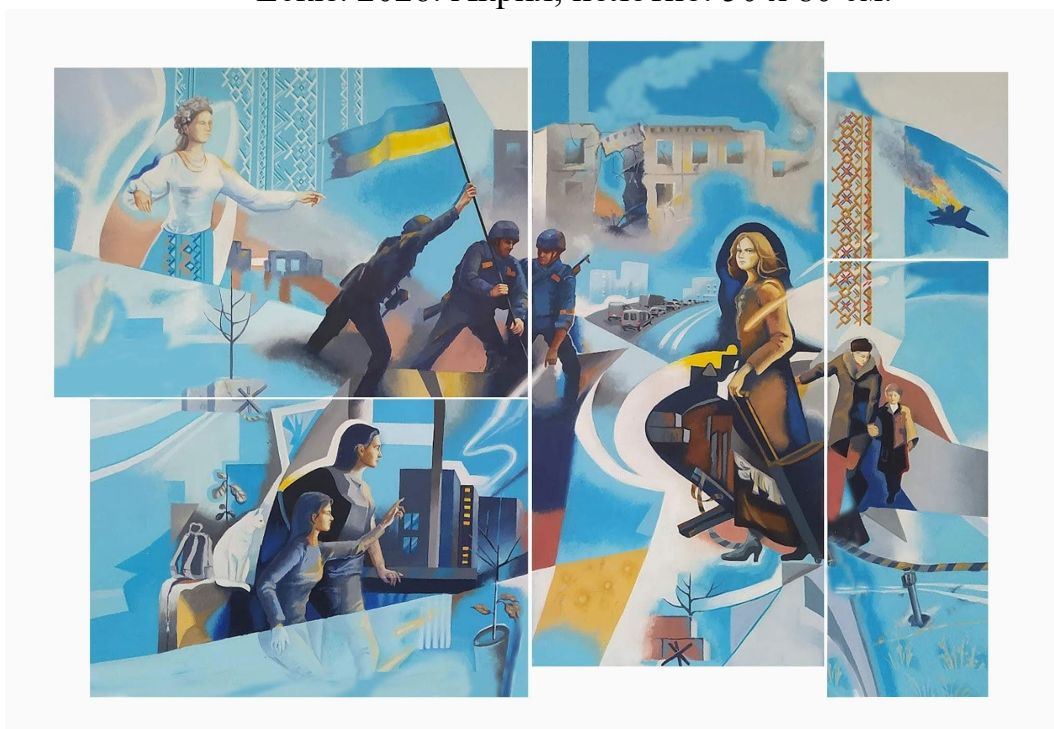

Іл. 17. Наталія Скринник “Фермерська гуманітарка”. Олія

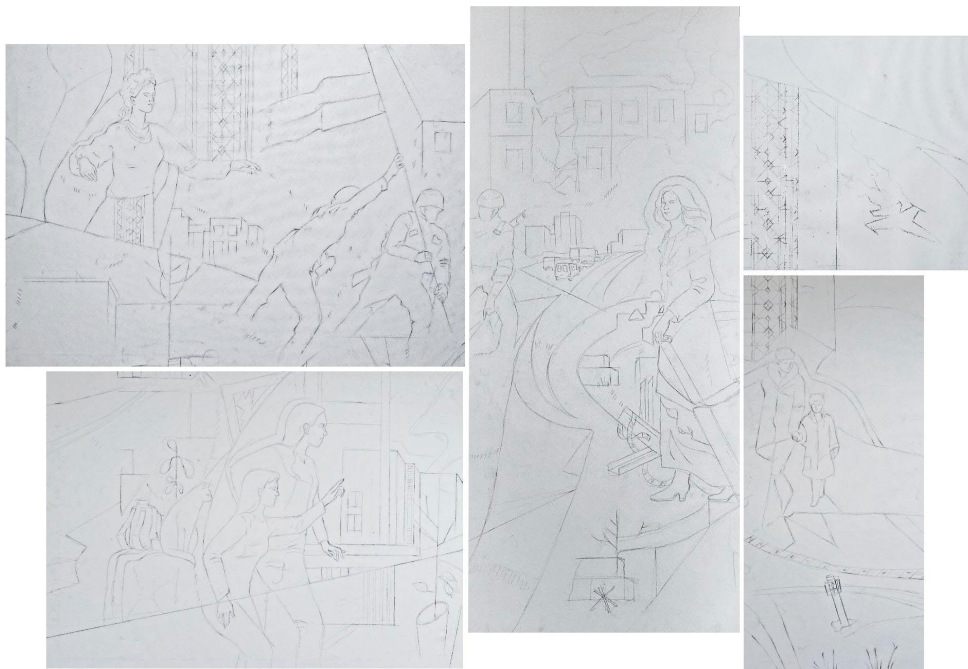
РОБОТА НАД ПРОЕКТОМ

Іл. 18. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”.
Ескіз. 2026. Акрил, полотно. 50 x 80 см.

Іл. 19. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”.
Ескіз поліптиху. 2026. Акрил, полотно. 50 x 80 см.

Іл. 20. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”.
Перенесення зображення на полотно. 135х210 см. 2026

Іл. 26. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”. Розмір
135*210 см. 2026

Іл. 22. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”. Фрагмент. 2026

Іл. 23. Щербакова Анна. Проект бакалавра.”Шлях до перемоги” Фрагмент. 2026

Іл. 24. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”. Фрагмент. 2026

Іл. 25. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”. Фрагмент. 2026

Іл. 27. Щербакова Анна. Проект бакалавра. “Шлях до перемоги”. Візуалізація. 2026

